

КОВИЉКА ЛЕТИЋ

ОСНОВНА ШКОЛА У КОТРАЖИ ОД ОСНИВАЊА ДО 1914. ГОДИНЕ

Ковиљка Летић
УУ Београд
Расинска 9/48

UDK: 371.62 "17/18" (497.11)

ШКОЛСКА ЗГРАДА

После четири деценије од престанка рада приватне школе у Котражи, драгачевском селу на путу Гуча – Ивањица, сељаци Котраже, Пшаника, Вучковице и Ртију писали су министру просвете да драгачевски срез, најпространији у чачанском округу са преко три хиљаде пореских глава, прилаже школском фонду више од хиљаду талира, а „служи се једном школом”... због чега моле да се одобри отварање школе која би привремено била смештена у згради Примиритељног суда и пошаље учитеља. Министар просвете одговорио је: „Кад будете имали удобно сместиште за школу, кад скупите 25 ђака и кад о том начелство потврдно обавести министарство, онда ће се, сходно постојећем закону, и учитељ поставити.”¹

1. Архив Србије, Министарство просвете Србије, 1864, I, 26 (у даљем тексту АС, МПС).

Да ученици из котрашке општине не пешаче два сата до гучке, председник ове општине, кметови и одбор обратили су се среском начелнику 26. јуна 1867. године молећи да „подејствује” код више власти да одобри отварање школе у Котражи у којој беше црква, обавештавајући „да ће свагда по 25 ђака у школи имати најмање”. Овог пута министар просвете је одобрио отварање школе у Котражи обећавајући да ће послати учитеља ако општина преправи општинску кућу у школску зграду онако како је наумила и набави све нужне школске потребе. После месец дана начелник чачанског округа обавестио је министра просвете „да је кућа одређена за школу готова и све школске потребе набављене, треба учитеља поставити.”²

За учитеља је постављен Алекса Поповић који је, извештавајући министра просвете о стању школе, казивао да се школска зграда налази на лепом месту, само је тескобна, „нема више од 15 стопа дужине а тако и ширине, пенџери су од стакла па је видна, имају три собе за учитеља и то врло мале и једна повећа за становање ђака којима је далеко те не могу кући, али на жалост још ни једна није готова.” Очајавајући је питао „шта ће да ради кад слабо се ко стара о потребама школе.”³

Десетог септембра 1869. окружни начелник М. Коцић обавестио је министра просвете да је котрашка општина припремила собицу – брвнару (у згради општинске суднице) ђацима за коначење и готовљење јела, набавила нужне школске потребе и предузела све што треба за подизање нове школске зграде.

У тескобној, неоправљеној и прокишњавајућој учионици злоплатили су се ђаци и учитељ. На пет-шест корака од школе налазила се општинска судница, из које су допирале ларма и свађа, што је ометало наставу.

По други пут министар просвете је поручио окружном начелнију „да живо настоји да котрашка општина ове зиме спреми све што је потребно како би одмах на пролеће могла отпочети да гради нову школску зграду.”⁴

Почетком марта 1870. године начелник чачанског округа је молбу котрашке општине за градњу нове школске зграде „од слабог материјала”, заједно са планом и предрачуном, доставио министру грађевина на преглед и одобрење. Пошто је министар грађевина одобрио план и предрачун за градњу нове школске зграде, поручио је котрашкој оп-

2. АС, МПС, 1869. VI, 1404.

3. АС, МПС, исто.

4. АС, МПС, исто.

штини да у овој градњи „поступи по прописима Закона о подизању јавних грађевина.” Због тога што није имала довољно средстава да по одобреном плану и програму сагради нову школску зграду котрашка општина је од градње одустала.

Пошто је прошло више од десет година, котрашка општина је озидала једну „доста пространу и у сравњењу са осталом грађевином прилично тврду учионицу и готово понајвећу од свих дотадашњих”.⁵ У дотадашњој учионици, трошној, као што је била цела школска зграда, становао је учитељ. Видевши учитељски стан, Аћим Пивљаковић, школски надзорник, казивао је у извештају министру просвете да је на њој „један преградни зид тако слаб да сиромаша учитељ и на ход свој у пролазу поред њега морао је озбиљну пажњу да обрати – иначе би га у тренутку постигла иста судбина која је снашла славног Симпсона кад се у љутини дотакнуо храма филистинског.”⁶

У једној „прилично тврдој”, али омалој, кућици становали су ђаци који су долазили из Виче, Дубца, Лисе и Миросаљаца злопатећи се у задимљеној соби, у којој је стара и трошна фуруна непрестано димила.

Извештавајући о стању котрашке школе на почетку школске 1874/75. године, учитељ Сретен Михаиловић се жалио министру просвете на посве лоше услове у којима је он становао казујући да „две собе одређене за квартир учитељу нису ни налик на собе јер нису дуже од једног и по хвата а широке један хват и једну стопу и у њима по једна велика пећ која заузима готово половину собе које су ионако тескобне и мрачне.”⁷

Ђачка соба „ништа није друго до један бурдем у којој би најздравији човек после три ноћења морао постати болестан те зато родитељи и не дају да ту ноћивају, но морају неки по један и по сат од куће до школе да иду по оној љутој цичи какво само овамо чини ми се може бити, па у школу дошла не дошла” – казивао је учитељ Михаиловић, који није био задовољан ни условима у којима је извођена настава.

У учионици – шест клупа, орман, сто (без столице), осам поцепаних земљовида и једна велика табла „за учење рачуна и писање која изгледа као каква месарска даска” – извештавао је учитељ Михаиловић министра просвете.

5. АС, МПС, 1882, XXXIV, 4144; Н. Живковић: *Школе и учитељи у чачанском округу пре једног века. Извештаји Аћима Пивљаковића*, Зборник рада Народног музеја, XII, Чачак, 1982, стр. 289.

6. АС, МПС, исто.

7. АС, МПС, 1874, XVII, 987.

Уверивши се да у котрашкој школи „има много неуредности што се тиче зграде и чистоте школе”, министар просвете је препоручио начелнику чачанског округа „да се што пре оправи соба за учење, да се скамије боље набаве, соба за ноћивање ђака да се патоше даском и да се на њој ударе пространији прозори.”⁸

По Закону о општинама из 1885. године котрашку школску општину су чинили: Котража, Пшаник, Миросаљци, Трешњевица и Вучковица са Белим Каменом.

Прегледавши котрашку школу на крају школске 1889/90. године, Коста Ђ. Николић, школски надзорник, известио је министра просвете да је смештена у старој, неподесној згради упозоривши да „ако не похитају са грађењем нове зграде треба им најозбиљније припретити са затварањем школе.”⁹

Када је почетком октобра 1901. године Миша Петровић, школски надзорник посетио котрашку школу, у извештају министру просвете казивао је „да школска зграда, у којој су учионица и учитељски стан окренута истоку, дугачка је свега 15 – 19 метара а широка 7,34 метра, улазило се у зграду с источне стране отприлике на средини лево у учионицу, десно у учитељски стан а право у кухињу. У учионици која је била 5,86 м дугачка, 6,96 м широка, 2,74 м висока учило је 70 ученика, дакле на једног ученика долазило је 1,45 кубних метара.” Учионица са шест прозора „чији отвор је висок 0,95 м а широк 0,75 м била је мрачна” због тога што се стреха спуштала и прелазила са сваке стране за читав метар а укупна висина зграде од земље у дворишту једва је износила 3,20 – 3,40 м.” У учионици је таваницу држала само једна греда, коју су подупирала три дирека. Зидана још 1869. године „од по цигле” ова привремена школска зграда је била подупрта са спољне стране дирекцима, али, и поред свег тог обезбеђења, учитељ је са њеног крова морао збацити снег који би нападао у нешто већим количинама.¹⁰

У близини школске зграде, на источној страни, налазила се ђачка кућа, мрачна и влажна, у којој су ђаци ручавали, у којој „иоле отреси-тији сељак не би ни стоку затварао”, – извештавао је Миша Петровић, школски надзорник, министра просвете закључивши да школска зграда ни ова „ђачка кућа” никаквим преправкама нису се могле удесити да још неко време послуже.¹¹ За подигнуће нове школске зграде котрашка

8. АС, МПС, 1875, XVII, 148.

9. АС, МПС, 1890, XXXIX, 130.

10. АС, МПС, 1902, III, 128.

11. АС, МПС, исто.

општина је још 1887. године купила 37 ари земљишта од Илије Константиновића за 960 динара, али је то земљиште било недовољно и за школско двориште. Будући да се новокупљено земљиште граничило са црквеним, црквена општина, тутори и један свештеник одобрили су 20 ари црквеног земљишта да се уступи школи, али се томе успротивио Милета Јовановић, свештеник, „дрско и неистинито доказујући да је црква и црквено земљиште његова својина.”¹²

Прегледавши земљиште на коме је требало саградити нову школску зграду, комисија је нашла да је подесно за градњу, „граничило се источно 65 м од Тадије Живанића, западно 55 м до окружног пута Чачак – Ивањица, јужно 92 м до Тадије Живанића и северно 100 метара до Милете Јовановића, котрашког свештеника.”¹³

За пет година котрашка општина је прикупила 4.500 динара приреза за подизање нове школске зграде, али, због спорења око земљишта на коме је требало да буде подигнута, ђаци и учитељ задуго су се злопатили у старој, тескобној и дотрајалој школској згради.

Подсетивши да је котрашка општина пре 30 година купила два хектара земљишта на коме је „искључиво општинским прирезом подигнута нова црква”, председник општине је у писму министру просвете и црквених послова казивао „да је ваљда право да црква помогне својој сестри – школи уступајући ових 20 ари за школску потребу.”¹⁴

Да школска зграда буде подигнута на црквеном земљишту, заузимао се и окружни школски одбор у Чачку и молио министра просвете „да надлежним путем забрани свако сплеткарење од стране месног свештеника који иде пошто пото ради својих себичних рачуна да се школа не направи.”

Крајем јуна 1900. године окружни начелник известио је министра просвете „да су припреме за грађење нове школе од школске општине до сада врло лабаво и несложно вршене услед чега нема изгледа да ће скоро са грађењем моћи отпочети.”¹⁵

Учитељ Танасије Константиновић, образложивши да је плац на коме се налазила постојећа школска зграда мали и близу механе, општинских кошева и апсане, писао је министру просвете да је због тога „напуштена мисао да се на овом месту не прави школа него на другом подеснијем.”

12. АС, МПС, 1903, XXV, 134.

13. АС, МПС, исто.

14. АС, МПС, исто.

15. АС, МПС, исто.

Комисија, коју су чинили окружни лекар Ј. Кужељ, окружни инжењер А. Рикарно, срески писар Милан Томић, учитељи Тихомир Константиновић и Петар Чађевић, председник општине Мил. Вранић и одборници Павле Луковић и Милоје Јанковић, прегледавши општински атар 5. маја 1887. године изабрала је два места и предложила да се школска зграда подигне на земљишту које се налазило код цркве, а „припадало цркви, Илији Константиновићу, Чеди Поповићу и Мијаилу и Милоју Јанковићу... ако близост механе дозвољава.” Комисија је сматрала да је земљиште које беше својина попа Милете Јовановића и „маса пок. Илије Живанића из Белог Камена” суво и равно, близу пијаће воде (извора); такође је добро за подизање школске зграде. Да је школска зграда подигнута на црквеном земљишту, налазила би се с десне стране окружног пута Чачак – Ивањица, „окренута истоку и југу, на отвореном и лепом месту” – писао је учитељ Тихомир Константиновић министру просвете предлажући да он, министар, „натера општину да од два плаца купи један или треће земљиште где нађе нова комисија да ваља за школу.”¹⁶

Школска зграда у Котражи, направљена од здања општинске суднице, после 30 година постала је сасвим трошна и била склона паду због чега је учитељу и ђацима био ризичан боравак у њој.

Половином децембра 1902. министар просвете је уважио предлог школског надзорника Мише Петровића и затворио котрашку школу. Котрашкој општини наредио је да ученике упути у оближње школе препоручујући да што пре припреми све што је потребно за градњу нове школске зграде. Председник општинског суда и школски одбор жалили су се министру просвете да је затварање школе за њих и њихову децу „велика несрећа јер је школа добра а инжењер није ни хтео доћи да је прегледа него школски надзорник који се у грађевинске ствари не разуме”, окривљујући надзорника Петровића за затварање школе, јер 70 ђака није могло да настави школовање у миросаљачкој, вичкој и гучкој школи због њихове удаљености и они малобројни ђаци који их походише нису имали где да седну него стојећи слушаху наставу. Казујући министру просвете да „нису боље школе ни у трнавском срезу као слатинска, петничка и лазачка иако су тамо школе насељеније и лакше је децу у питомијем месту школовати због материјалних могућности па их нико није затварао”, молили су да одобри отварање старе школе – да ђаци не дангубе док се сагради нова. Следеће године, почетком септембра, председник школског одбора обавестио је окружни школски

16. АС. МПС, исто.

одбор у Чачку да је стара школска зграда у Котражи оправљена, са свим школским потребама снадбевена, да је котрашка општина за подизање нове школске зграде прикупила три хиљаде динара и уложила код Чачанске задруге за међусобно подпомагање и штрдњу, „привукла камен, припремила креч у великим количинама и испекла сто хиљада комада цигле.”¹⁷ Половином октобра те године министар просвете је одобрио да стара школска зграда може послужити до 15. јуна 1904. године обавезујући општину да до тог времена подигне нову. Немајући сав потребан новац, председник котрашке општине молио је министра просвете да „учини” код министра финансија „да се сума од 2.000 динара за грађу нове школе у Котражи изволи што пре одобрити јер сав материјал прибављен за овај рад с дана у дан пропада”. Министри финансија и грађевина обавестили су министра просвете да се не може одобрити „поменутој општини купљење предложене суме приреза по буџету ни ван овог јер је приликом одобравања овогодишњег буџета општине избрисано у буџету због буџетске немогућности и величине осталих наменских приреза.”¹⁸

У трошној, дотрајалој и сасвим неупотребљивој школској згради здравље ученика је било веома угрожено. Прегледавши ову стару школску зграду, шеф грађевинског одсека и инжењер написали су начелнику чачанског округа (26. септембра 1906. године) да је зграда од слабог материјала, да су учионица, ходник и стан за учитеља „ниске и мрачне просторије”, али „да школу не би требало затварати и пошто нигде нема школе у близини и била би штета да остане сваке године преко стотину деце нешколовано”. Поодавно је котрашка општина „преузела прве кораке за подизање нове школске зграде али себични интереси двојице-тројице људи из те општине ометали су досада рад око подизања школске зграде” – казивали су у извештају шеф грађевинског одељења и инжењер окружном школском одбору и предложили „да се општини остави две године за подигнуће нове школске зграде па ако се до тог времена зграда не подигне онда да се школа затвори”. Али, министар просвете је одлучио да школа у постојећој школској згради може да ради само годину дана и одобрио је увођење полудневне наставе школске 1906/07. године на основу члана 22 Закона о народним школама.¹⁹

17. АС, МПС, 1904, XXXIX, 20.

18. АС, МПС, исто.

19. АС, МПС, 1907, XXI, 16.

Пошто је општина купила земљиште, прикупила шест хиљада динара и „спремила известан део материјала за градњу”, молила је министра просвете почетком маја 1907. да одобри подизање школске зграде у „режији општине”. Министар просвете је одобрио градњу под надзором окружног инжењера и школског одбора у Чачку на месту које је комисија изабрала претходне године. Градњу нове школске зграде су надзирали Милета Јовановић, свештеник, Драган Вујовић, деловођа општине, Недељко Мијатовић и Миљко Радисављевић, земљоделци.²⁰

Почетком школске 1910/11. године довршена је нова школска зграда са две учионице и два учитељска стана; набављени су намештај и училила.²¹

УЧИТЕЉИ, УЧЕНИЦИ И НАСТАВА

Из казивања Тихомира Константиновића, једног од котрашких учитеља, сазнаје се да је први учитељ приватне школе у Котражи био Максимилијан, калуђер. „У време кад отечество наше није било у стању редовне школе држати”, котрашку школу су издржавали и плату учитељу давали ђачки родитељи, казивао је учитељ Константиновић.²² Приватну школу у Котражи годишње је похађало 15 до 20 ученика.

О постојању приватне школе у Котражи писао је председник котрашке општине министру просвете 1864. године напомињући да „може поднети сведетелство од неколико чиновника који су овде учили”; истовремено је молио да одобри отварање редовне основне школе.

Да је у Котражи радила приватна школа, писао је Тихомир Ђорђевић и навео да „поп Илија Церовић, рођен 1817. године из Лопижама, два часа од Сјенице, учио је основну школу у Котражи, у Драгачеву, јер у оно време нигде није било ближе школе.”²³

Први учитељ новоотворене редовне основне школе у Котражи звао се Алекса Поповић, „који је дошао у Србију из Новог Сада 1848. године, од 1864. живео у Вичи, настањен код свештеника Василија Константиновића.”²⁴

Дошавши, у септембру 1867. године, учитељ Алекса Поповић је био незадовољан што „собе за учитеља одређене још нису биле готове

20. АС, МПС, исто.

21. АС, МПС, XXI 1910, XXI, 94.

22. АС, МПС, 1864, I, 26.

23. Тихомир Ђорђевић, *Србија пре сто година*, Београд, 1946, стр. 101.

24. Драгоје Тодоровић, *Школство Драгачева у XIX веку*, Лучани, 1988, стр. 66.

нити се ко о томе бринуо, нити су све школске ствари набављене, нити је ђака скупљено колико треба.” Извештен о тако рђавом стању, министар просвете је поручио начелнику чачанског округа да саопшти општини да ће школа опстати ако обезбеди све нужне потребе”.

Прве школске 1867/68. године уписало се 32 ученика, који су били смештени у учионици са четири скамије.²⁵

Пре него што је постављен за учитеља котрашке школе, Алекса Поповић је „био под судом што за убиство Ранка Вуксановића из Виче, због клеветања власти и због nanoшења увреде части Кости Константиновићу из Виче али је ослобођен и тако се видело да кривице нема.” Иако је неколицина ђачких родитеља била задовољна учитељем Поповићем, окружни начелник И. Коцић (20. августа 1868. године) написао је министру просвете да „учитељ А. Поповић пошто је ослобођен казне због недостатка доказа постављен је за учитеља у Котражи али је и пре са подозрителјним лицима се дружио а и сада се непрестано с таквима дружи и с њима које где тумара”, због чега моли да се овај учитељ премести „у неки од округа поред Дунава и тиме од његовог злочиначког друштва раздвоји.” Поверујући да је учитељ Алекса Поповић био у дружби са људима који „су зла чинили”, министар просвете убрзо га је преместио из Котраже.²⁶

Годину дана у Котражи је учитељ био Сретен Поповић и потом премештен у Бањане. После трогодишњег учитељевања у Котражи, Павле Зорић је, због школовања кћерке Христине у вишој женској школи, премештен у Београд. Новопостављени учитељ Сретен Михаиловић, „богослов из Чачка”, већ на почетку завадио се са стараоцем школе зато што није бринуо о школским потребама (недостајали су табла, сунђер и креда), због чега се жалио министру просвете нагласивши да „он, стратељ није прост човек него свештеник који би требало да је први рукопомоћ школи”. Због неслагања са стараоцем школе, учитељ Михаиловић је молио министра просвете за премештај у своје родно место (Чачак), или ће бити „ принуђен дати оставку на учитељску службу” – писао је надаље министру. Не уваживши молбу учитеља Михаиловића за премештај у Чачак, министар је поручио начелнику чачанског округа да хитно нареди котрашкој општини „да се поменута школа снабде са свим потребама.”²⁷

25. АС, МПС, 1869, VI, 1404.

26. АС, МПС, 1869, I, 74.

27. АС, МПС, 1873, XI, 66.

По посети котрашкој школи школске 1875/76. године, изасланик министра просвете написао је у свом извештају да учитељ Сретен Михаиловић „није предавао по распореду и упутству а уз то да је школу врло нечисто држао”. Поручивши начелнику чачанског округа да учитеља Михиловића опомене да се поправи, министар је нагласио да, ако то не учини биће, „принуђен да према њему употреби строжије мере.”²⁸

Котрашку троразредницу школске 1874/75. године је похађало 17 првака, 14 другака и пет трећака. Известивши министра просвете да је котрашку школу следеће школске године похађало 14 првака, 16 другака и 11 трећака, учитељ Сретен Михаиловић је казивао да котрашка општина „ђачке потребе набавља па опет ни до данас није све набављено”.²⁹

Пошто „соба за преноћиште ђака није била низашта”, учитељ Михаиловић је једну своју собицу уступио ђацима и послужитељу, а у другој је он са мајком боравио. Кад се Михаиловић оженио повратио је и ову другу собу, па су ђаци и послужитељ „остали без крова” – писао је министру просвете председник школског одбора. По премештању Михаиловића у Чачак, на његово место постављен је Љубомир Јаковљевић, који учитељеваше две године и када се оженио, премештен је у Прељину. Новопостављени учитељ Тихомир Константиновић, родом из Виче, на почетку школске 1882/83. године, извештавајући министра просвете о стању школе, казивао је да је, због оправке школске зграде, са задоцњењем је школска година отпочела, да није било свих школских потреба, да троразредницу, осим тројице који су напустили школу, редовно походи 27 првака, 14 другака и 19 трећака, који имају све потребно.

На учитеља Тихомира Константиновића жалио се Рисим Чакаревић, земљорадник из Котраже, казујући министру просвете да овај котрашки учитељ „од јануара прошле године преузео је неке агитације због неке радикалане странке по целој општини котрашкој а тако исто и по целом срезу те тако народ буни и подговара разним измишљотинама”. Када је министар просвете поручио начелнику чачанског округа „да по овој жалби нареди да се извиди је ли то истина што се наводи против овог учитеља, саслушају сведоци на које се жалилац позива, о свему узети реч и од учитеља”, Чакаревић написа министру „да одустаје од тужбе и не тражи да се шта у ред преузима већ просто нека се дело завршено сматра.” Иако је Чакаревић одустао од тужбе, министар

28. АС, МПС, 1875, VIII, 57.

29. АС, МПС, 1875, XVII, 148.

просвете је захтевао да се учитељ Константиновић о Чакаревићевим наводима изјасни и да се саслушају сведоци. Осам сведока је изјавило да им није познато да учитељ Константиновић напушта школу због агитовања по општини, „већ се непрестано налази у школи”. Почетком септембра 1883. године учитељ Константиновић устврдио је среском начелнику да је нетачно да он агитује по котрашкој општини и околини, „још мање је истина у Чакаревићевом наводу да он не врши учитељску дужност”, последње три године добијао је врло добре оцене од ревизора који су обилазили котрашку школу; да је Рисим Чакаревић „ову доставу учинио једино због тога што га је он тужио среској власти, зато Рисима треба узети на одговор и казну”. Уверивши се „да нема доказа” за кривицу учитеља Константиновића, министар просвете је поручио начелнику чачанског округа да се жалба Рисима Чакаревића „одложи у архиву”.³⁰

Када је на крају школске 1880/81. године Аћим Пивљаковић, школски надзорник, посетио котрашку школу, записао је у свом извештају министру просвете да учитељ Тихомир Константиновић „има више самоучке спреме али озбиљно схвата своју дужност и брижљиво се заузима око ђака, по његовом раду се види да је он својим трудом нагнадио недовољну спрему из богословије и може се очекивати да ће се он и даље одржати као добар учитељ.”³¹

Одржавши годишњи испит на крају школске 1883/84. године, Милован Ђурић, школски надзорник, у свом извештају министру просвете казао је „да је рад учитеља Константиновића, као најбољег између селских учитеља, могао бити оцењен одлично да је имао четврти разред, да су наставна и васпитна страна врло добри.”³²

Пишући о успеху ученика школски надзорник Светислав Марковић запазио је „да ученици потпуно одговарају на питање слободно, јасно, језик им је чистији и питомији него игде, посебно добро знају српски језик, рачун и певање... У целом драгачевском срезу деца су певала црквене и световне песме, најбоље су певала у Котражи”. Зато што се подоста пешачило, ученици котрашке као и у осталим школама драгачевског среза, нису радили гимнастику, које је „врло мало било у Гучи и Негришорима.”³³

30. АС, МПС, 1884, X, 120.

31. АС, МПС, 1881, XVIII, 120.

32. АС, МПС, 1884, XXXI, 16.

33. АС, МПС, 1885, XVI, 130 1/2.

Котрашку школу похађали су ђаци из Котраже, Пшаника, Белог Камена, Вучковице и Ртију – села које је припадало гучкој политичкој општини.

Школски назорник Светислав Марковић је на годишњем испиту школске 1889/90. године Добросава Дуканца, сталног учитеља, са завршених шест разреда гимназије, оценио врло добром оценом, јер је српски језик добро предавао, али рачун, нарочито усмени, био је занемарио.

Котрашку школу је школске 1899/900. године, од уписаних 76, редовно походило 57 ученика. Следеће школске године уписало се 60 првака, од којих 14 није примљено, јер нису могли да стану у једну учионицу. Пошто се број првака сваке године повећавао, министар просвете је почетком школске 1905/06. године одобрио извођење полудневне наставе. Преко стотину ученика један наставник је морао да учи по цео дан (пре подне прваке и другаче а после подне трећаке и четвртаке). Те школске 1905/06. године котрашку школу је походило 56 првака, 37 другача, 22 трећака и седам четвртака.³⁴

Кад је министар просвете одобрио поделу ученика на два одељења, председник општине молио је министра да за учитеље постави „мужа и жену“, што им те године није удовољено. Следеће године (1. маја 1910) председник школског одбора известио је окружни школски одбор у Чачку да од 103 уписаних (50 првака, 23 другача, 27 трећака и 13 четвртака) редовно походи наставу 93 ученика. Због овако великог броја ученика требало је умолити министра просвете да постави још једног наставника.³⁵

Наступајуће школске 1910/11. у Котражи су учитељевали новопостављени Љубица Стојановић и Милија Вучетић. У једном одељењу она је учила 46 првака и 17 другача, а у другом Вучетић је учио преосталих 20 другача и 43 трећака и четвртака и био управитељ школе.³⁶

Удајом за учитеља Милију, учитељица Љубица Стојановић је променила презиме у Вучетић. Њој је министар просвете одобрио одсуствовање месец дана „да поправи своје здравље које је оронulo услед порођаја.“³⁷

Милија и Љубица Вучетић учитељевали су у Котражи до почетка Првог светског рата.

34. АС, МПС, 1905, XXIX, 130.

35. АС, МПС, 1910, XXI, 94.

36. АС, МПС, 1910, LXII, 82.

37. АС, МПС, 1911, LXXIII, 95.

УЧИТЕЉИ И ВРЕМЕ ПРОВЕДЕНО У КОТРАШКОЈ ШКОЛИ³⁸

Алекса Поповић	1867 – 1870.
Павле Зорић	1870 – 1873.
Сретен Михаиловић	1873 – 1877.
Љубомир Јаковљевић	1877 – 1879.
Тихомир Константиновић	1879 – 1888.
Михаило Ерић	1888 – 1889.
Добросав Дуканац	1889 – 1891.
Гавро Перовић	1891 – 1892.
Михаило Јовичић	1892 – 1893.
Лука Лукић	1893 – 1896.
Танасије Константиновић	1896 – 1901.
затворена	1901 – 1903.
Душан Д. Николић	1903 – 1904.
Добросав Дуканац	1904 – 1909.
Драгољуб Поповић	1909 – 1910.
Милица Вучетић	1910 – 1914.
Љубица Стојановић	1910 – 1911.
Љубица Вучетићка	1911 – 1914.

ÉCOLE PRIMAIRE ÉLÉMENTAIRE DE KOTRAŽA DEPUIS SA
FONDATION JUSQU'À L'ANNÉE 1914

La commune de Kotraža ayant adapté le bâtiment municipal pour les besoins d'une école et ayant acquis les fournitures nécessaires à l'enseignement, le ministère de l'éducation décréta, le 26 juin 1867, la fondation d'une école primaire élémentaire dans ce village du Dragačevo.

Dans une classe exigüe et humide où le toit laissait passer la pluie, les élèves et leurs maîtres n'étaient guère à l'aise.

Au bout de plus de dix ans, la commune de Kotraža fit bâtir une annexe, une salle de classe assez spacieuse qui, en comparaison avec le reste du bâtiment scolaire, était une construction assez solide.

Tout près du bâtiment scolaire, à l'est de celui-ci, se trouvait le réfectoire d'élèves, abri obscur et humide où les élèves prenaient leurs repas, mais où aucun paysan tant soit peu raisonnable n'aurait accepté d'enfermer même pas ses bêtes.

38. Државни писматизам, 1852–1912, округ чачански.

Le bâtiment scolaire de Kotraža, utilisé pendant trente ans, devint si délabré qu'il risquait de s'écrouler, constituant une menace pour la vie des élèves et de leur maître.

Ce n'est qu'au début de l'année scolaire 1910/11 qu'un nouveau bâtiment scolaire fut achevé, comportant deux salles de classe et deux logements réservés aux instituteurs; furent acquis des planchers, le mobilier et les fournitures scolaires nécessaires.

Le premier instituteur de cette école s'appelait Aleksa Popović, originaire de Novi Sad.

Pendant la première année scolaire, l'école de Kotraža fut fréquentée par 32 élèves qui provenaient aussi de Pšanik, Beli Kamen, Vučkovića et Rtija; ils étaient tous réunis dans une seule salle de classe comportant quatre bancs.

Tihomir Konstantinović, théologien, passa dix ans à l'école de Kotraža et fut un des meilleurs instituteurs ruraux.

Comme le nombre d'élèves augmentait d'année en année, le ministre de l'éducation permit que l'enseignement durât une demijournée pour chacune des classes; étant donné qu'il y avait plus d'une centaine d'élèves, l'instituteur était obligé d'enseigner du matin au soir: dans la matinée il s'occupait des élèves de première et deuxième années et, dans l'après-midi, de ceux de troisième et quatrième années.

Au cours de l'année scolaire 1910/11 l'école de Kotraža avait deux instituteurs, Ljubica et Milija Vučetić, et disposait de deux salles de classe: dans l'une, Ljubica dispensait l'enseignement à 46 élèves de première année et à 17 de deuxième année, alors que son mari Milija s'occupait de 20 élèves de deuxième année et de 43 élèves de troisième et quatrième années. En outre, il exerçait aussi les fonctions administratives nécessaires. Ljubica et Milija Vučetić enseignèrent à Kotraža jusqu'au début de la Première guerre mondiale.

Koviljka Letić